

Strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism i Sverige

Kulturdepartementet

Strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism i Sverige

Inledning	2
Strategin lägger grunden för ett strukturerat arbete.....	4
Strategin är långsiktig och målinriktad.....	4
Utgångspunkter för strategin	5
Judiskt liv och judiska språk i Sverige.....	7
Att leva ett judiskt liv i Sverige	7
Judiska språk	8
Antisemitism i Sverige.....	8
Fokusområden	11
Kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv	11
Svensk-judiskt kulturarv och judisk kultur.....	15
Trygghet och öppenhet – arbetet mot antisemitism.....	19
Forskning och kunskap om antisemitism	19
Kunskapsspridning och utbildning om antisemitism	21
Säkerhet.....	25
Aktörer i genomförandet av strategin	31
Uppföljning och utvärdering av strategin	33

Inledning

Den judiska kulturen är en självklar del av den svenska, och den judiska historien i Sverige är en omistlig tråd i den väv som bildar vårt gemensamma kulturarv. Det borde vara en självklarhet att man som jude i Sverige kan bära sin davidsstjärna eller kippa öppet och med stolthet. Tyvärr är så inte alltid fallet. Sveriges första strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism kommer i en tid av ökande känsla av otrygghet för den judiska minoriteten. Många svenska judar beskriver antisemitismen som det enskilt största hindret för att fullt ut kunna leva ett judiskt liv i Sverige.

Antisemitismen utgör ett hot både mot enskilda och mot det demokratiska samhället. Som företeelse är antisemitism givetvis inget nytt inslag i vårt samhälle. Antisemitism har en unik förmåga att förändras till nya former, kontexter och platser, och har orsakat rädsla och ofrihet i många hundra år. Fördomar och fientlighet mot judar har en lång historia och är även i dag ett allvarligt problem i många länder, däribland Sverige. Hat, hot och konspirationsteorier kommer från flera och vitt skilda håll och samhällsskikt. Antisemitism förekommer även inom olika våldsbejakande extremistmiljöer. Judar har under 2000-talet varit måltavla i flera allvarliga terroristattentat runt om i världen och hotnivån är hög även i Sverige. Antisemitismen har tilltagit de senaste åren, särskilt i digitala miljöer, men även mer öppet i det offentliga rummet. I samband med intensifierade konflikter i Israel och dess närområde ses tydliga ökning av antisemitiska yttringar och hatbrott på gator och torg i Sverige. Dessa drabbar även personer utan koppling till Israel, enbart för att de är judar.

Samtidigt skönjs också en motrörelse, eller ”renässans”, där intresset för det judiska ökar, både inom den judiska minoriteten och i majoritetssamhället. Under samråd inför framtagandet av denna strategi har unga judar berättat om hur de längtar efter att få bygga en judisk identitet som utgår från den judiska kulturen och traditionen. Från sederna, musiken, litteraturen och maten, och inte från känslan av att en judisk identitet definieras i relation till olika typer av hot och hat. En ödmjuk och viktig vädjan återkommer ofta: ”ni måste börja prata om judiskt liv, inte bara om judisk död”. Samtidigt är tryggheten av säkerhet en basförutsättning för möjligheten till judiskt liv i Sverige.

Regeringens arbete med strategin har därför utgått från några grundläggande principiella utgångspunkter.

För det första insikten om att en strategi för judiskt liv också måste omfatta strategiska åtgärder mot antisemitism. Utan effektiva verktyg för att undanröja de hinder och hot som möter judar som vill leva fritt och öppna med sin judiska identitet, kan inget judiskt liv garanteras i Sverige.

För det andra måste strategin ta sin utgångspunkt i antisemitismens särdrag i förhållande till andra former av rasism. Antisemitism har likheter med andra former av rasism, men kännetecknas bland annat av synen på judar som en farlig grupp med mycket makt – något som bidrar till att hoten mot judar kommer från flera håll och både från vänster och höger samtidigt – och dess unika förmåga att förändras med sin samtid. De antisemitiska föreställningarna är till stor del historiskt och kulturellt rotade och vidareförmedlade, vilket särskilt behöver adresseras i arbetet mot antisemitismens utbredning.

För det tredje är det viktigt att en långsiktig strategi också uppmärksammar hur judar och judiskt liv har bidragit till att berika vårt land historiskt och i dag. Arbetet bör vara framåtsyftande med insatser som både bevarar, och utvecklar, den judiska kulturen och dess språk för kommande generationer.

När denna strategi skrivs firar vi 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige. Samtidigt är det 80 år sedan befrielsen av Auschwitz-Birkenau, vilket markerar slutet på Förintelsen – det yttersta exemplet på vad antisemitism kan leda till. Aktivt hågkomstarbete och ett fokus på kunskap och utbildning om antisemitism då och nu är nödvändiga förutsättningar för att kunna bryta kedjan där fördomar förs vidare över generationer. Men att stärka och synliggöra judiskt liv är i sig självt en insats för att förebygga fördomar och antisemitism.

Efterfrågan på en strategi för judiskt liv och mot antisemitism har varit stor. Inte minst har den judiska minoriteten gett uttryck för detta behov. Avsikten är att denna strategi långsiktigt ska säkra möjligheterna till ett fritt och öppet judiskt liv i Sverige och att den ska påskynda en sådan utveckling i hela samhället under perioden 2025–2034.

Strategin lägger grunden för ett strukturerat arbete

Strategin skapar en struktur för det nationella arbetet med att stärka judiskt liv och motverka antisemitism. Målsättningen är att lägga grunden för ett mer målinriktat och samordnat arbete som kan påskynda utvecklingen och genomförandet av åtgärder i denna riktning.

Strategin kan också bidra till arbetet på lokal och regional nivå genom att skapa förutsättningar för att kunskap och verktyg kan nå ut och användas inom kommunala och regionala verksamheter. Därigenom skapas möjligheter att stödja och stärka de insatser och det engagemang som redan finns i samhället inom dessa områden.

Arbetet med att stärka judiskt liv och motverka antisemitism är tvärsektorielt och berör flera politikområden. Strategin bidrar särskilt till att uppnå det riksdagsbundna målet för politiken för nationella minoriteter att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken. Dessutom verkar strategin för att uppfylla det riksdagsbundna målet att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Strategin bidrar även till att uppnå målet för regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott om ett samhälle fritt från rasism, däribland antisemitism.

Strategin är långsiktig och målinriktad

Den nationella strategin för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism utgör ett tioårigt åtagande under perioden 2025–2034, där stora delar av samhället behöver engageras. Arbetet behöver ske i hela landet, oavsett om det finns judisk närvaro och ett judiskt civilsamhälle i närområdet eller inte.

För att åstadkomma varaktiga förändringar i samhället är det viktigt att arbetet utgår från tydliga målsättningar och fokuserar på särskilda områden. I arbetet med att genomföra strategin behöver såväl statliga myndigheter, kommuner och regioner som civilsamhällesaktörer engageras. Arbetet behöver också följas upp löpande och vara möjligt att utvärdera.

Strategin utgår från tre fokusområden som bedöms vara av central betydelse för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism:

- Kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv
- Svensk-judiskt kulturarv och judisk kultur

- Trygghet och öppenhet – arbetet mot antisemitism

Att fokus ligger på dessa områden hindrar inte att viktiga insatser genomförs inom andra områden. Jiddisch och andra judiska språk har relevans för alla tre fokusområden.

Till vart och ett av fokusområdena är en målsättning kopplad. Inom varje fokusområde behöver åtgärder genomföras i syfte att bidra till att uppnå målsättningarna. Fokusområden och målsättningar ska fungera vägledande för de myndigheter och aktörer som berörs av strategin. Det arbete som genomförs inom ramen för strategin ska kunna följas upp mot målsättningarna.

Målsättningarna relaterar till flera av Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2), ramkonventionen, och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3), språkstadgan, samt flera av FN:s konventioner om mänskliga rättigheter.

Fokusområdena och målsättningarna redovisas närmare i avsnitten nedan. Där finns också kortfattade beskrivningar av situationen inom varje fokusområde, identifierade behov, den framtida inriktningen på arbetet och exempel på åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningarna.

Utgångspunkter för strategin

Strategin tar sin utgångspunkt i betänkandet Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3). Betänkandet har remitterats och remissutfallet visar att det finns ett brett stöd för en nationell strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism i Sverige.

En annan utgångspunkt för strategin är regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott (A2024/01394) som lägger grunden för att arbetet mot rasism och hatbrott ska ske samlat, samt med riktade insatser som synliggör och motverkar specifika former av rasism, däribland antisemitism. Eftersom antisemitism utgör en komponent inom våldsbejakande extremistmiljöer är den nationella strategin mot våldsbejakande extremism och terrorism (skr. 2023/24:56) också en viktig utgångspunkt.

Flera av Sveriges internationella åtaganden har varit vägledande för utformningen av strategin, såsom ramkonventionen, språkstadgan och FN:s konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter, om barnets rättigheter (till exempel artikel 2 och 12), om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering. Även Europeiska unionens strategi för att bekämpa antisemitism och främja judiskt liv (2021–2030) har beaktats.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) har också relevans för strategin, bland annat bestämmelserna om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk och myndigheters skyldigheter i förhållande till de nationella minoriteterna. Det finns även annan lagstiftning som på olika sätt berör de nationella minoriteternas rättigheter inom bland annat skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Även hatbrottslagstiftningen är av betydelse för strategin. Hatbrott är ett samlingsnamn för brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt den särskilda straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. Den sistnämnda bestämmelsen innebär att om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av till exempel ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller trosbekännelse, ska det beaktas som en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet.

Ett verktyg i arbetet mot antisemitism är diskrimineringslagen (2008:567) vars ändamål är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett bland annat etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning.

Vid framtagandet av strategin har det genomförts två samråd med judiska organisationer och organisationer som verkar mot antisemitism och för hägkomst av Förintelsen. Utöver dessa samråd har flera andra samråd och dialoger med organisationer inom civilsamhället ägt rum med fokus på olika aspekter av arbetet.

Det arbete som sker i regeringens arbetsgrupp Samling för judiskt liv har varit en annan utgångspunkt för strategin. Arbetsgruppen samverkar och för dialog om förebyggande åtgärder och insatser som stärker förutsättningarna för judiskt liv och som förebygger och motverkar antisemitism i Sverige.

Om inget annat framgår nedan baseras lägesbeskrivningar och historik i strategin huvudsakligen på vad som anges i betänkandet (SOU 2024:3) och i regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott.

Judiskt liv och judiska språk i Sverige

Judar har en lång historisk närvaro i Sverige och har på olika sätt bidragit till uppbyggnad och utveckling av det svenska samhället och till det svenska kulturarvet. Samtidigt präglas den judiska gruppens historia i Sverige av begränsade rättigheter och av det svenska samhällets inställning och förhållningssätt till gruppen.

Aaron Isaac fick som den förste juden år 1775 tillstånd att bosätta sig i Sverige utan att konvertera till den lutherska läran. Judar levde därefter länge under begränsade levnadsvillkor. Deras rättigheter stärktes gradvis därefter. Först 1951 upphörde den sista begränsningen då en ny religionsfrihetslag antogs som bland annat medförde att judar fick möjlighet att ingå i en regering. Genom Sveriges anslutning till ramkonventionen och språkstadgan år 2000 erkändes judar som en av Sveriges fem nationella minoriteter och jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk. Detta medförde att den judiska kulturen och jiddisch kom att betraktas som en värdefull del av Sveriges kulturarv.

I dag uppskattas cirka 150 000 svenskar ha judiska rötter och cirka 20 000 svenskar identifiera sig själva som judar. Den judiska gruppen i Sverige har sina rötter från många olika platser, samt har en bredd av kulturella traditioner, historia och språk. Den svenska religiösa judendomen sträcker sig mellan reformjudendom (den mest liberala inriktningen), till chassidisk judendom, uttryckt i Chabad-rörelsen. Den stora tonvikten i de judiska församlingarna i Sverige ligger på konservativ och ortodox judendom. Många svenska judar är inte troende och betraktar sig som sekulära, och det uppskattas att det finns fler judar som inte är medlemmar i en judisk församling än som är det.

Att leva ett judiskt liv i Sverige

Att leva ett judiskt liv handlar för många judar om att göra sådant som är kopplat till judisk kultur och judiska traditioner, exempelvis att fira judiska högtider, ta del av judiskt kulturliv och att bära judiska symboler. För många kan det handla om att i gemenskap uppmärksamma shabbat, den judiska vilodagen, på fredagskvällen genom att samlas och äta en måltid. För andra

kan det handla om att vara aktiv i det judiska förenings- och församlingslivet. För de som vill hålla mer på traditioner, till exempel av religiösa skäl, kan det vara viktigt att hålla kosher eller på annat sätt förhålla sig till de judiska kostreglerna och att ha tillgång till brit milah, judisk omskärelse av pojkar.

Judiska församlingar och föreningar erbjuder kultur- och fritidsaktiviteter, utbildningar, barn- och ungdomsverksamhet samt sociala tillställningar. De judiska församlingarna erbjuder också gudstjänster och andra religiösa aktiviteter. De fyller därmed en viktig funktion för att upprätthålla och föra över judisk identitet, kunskap och kultur till den yngre generationen. De fungerar också som en plats för trygghet och gemenskap, inte minst för barn och unga. Det judiska civilsamhället är i dag koncentrerat till de största städerna i landet, där majoriteten av den judiska befolkningen lever.

Judiska språk

Jiddisch talades av många av de judar som tidigt anlände till Sverige. Nya grupper av jiddischtalande kom i slutet av 1800-talet och i samband med andra världskriget. Betydelsen och användningen av jiddisch har tydligt försvagats efter Förintelsen. Få svenska judar har i dag jiddisch som modersmål, men många har en koppling till språket. Influenser och uttryck från språket finns i varierande grad i olika grupper och familjer, där det finns eller har funnits äldre släktingar som talat jiddisch. Det finns ett förnyat intresse för jiddisch, både i Sverige och internationellt. I Sverige finns också ett levande föreningsliv kopplat till jiddisch.

Den judiska minoriteten i Sverige består av personer med koppling till flera olika judiska språk, såsom hebreiska, ladino och judeo-arabiska. Många i den judiska minoriteten anser att hebreiska fungerar som ett vardagsspråk för judar, eftersom det är något som är gemensamt med andra judar i världen. Kunskaper i hebreiska beskrivs också ha betydelse för att förstå texter och sånger vid gudstjänster.

Antisemitism i Sverige

Begreppet antisemitism är ett samlande begrepp för fördomar och fientlighet mot judar. Det handlar dels om stereotypa föreställningar och myter, dels om en negativ inställning till judar som grupp. Sverige står bakom IHRA:s (International Holocaust Remembrance Alliance) icke-rättsligt bindande arbetsdefinition av antisemitism och den lista med exempel som kan tjäna som vägledande, beroende på sammanhang. Enligt denna definition är

antisemitism en bestämd uppfattning om judar som kan uttryckas som hat mot judar. Språkliga och fysiska uttryck för antisemitism riktas mot judiska eller icke-judiska personer eller deras egendom samt mot judiska institutioner och religiösa samlingsplatser. Definitionen inkluderar även exempel på vad som klassas som antisemitism såsom att jämföra Israels politik med nazisternas eller att anse judar kollektivt ansvariga för staten Israels agerande.

Förekomsten av antisemitiska föreställningar och ökningen av hatbrott riktade mot judar innebär att det har blivit svårare att leva tryggt och säkert som jude i Sverige i dag, både för enskilda medborgare och för judiska organisationer. Bristen, eller den upplevda bristen, på trygghet och säkerhet och risken för att utsättas för hat eller hot begränsar många judars möjligheter att leva ett judiskt vardagsliv och att öppet uttrycka sin judiska identitet.

Antisemitism förekommer i breda lager av befolkningen och de flesta personer med antisemitiska attityder eller som utsätter andra för antisemitism – medvetet eller omedvetet – tillhör oftast inte en organiserad grupp. Det är samtidigt tydligt att hat och hot mot judar särskilt har koppling till högerextremism, vänsterextremism och våldsbejakande islamistisk extremism. Det finns även antisemitism som är kopplad till konflikter i Mellanöstern. Aktörer inom våldsbejakande extremistmiljöer, särskilt inom högerextremism och våldsbejakande islamistisk extremism, kan utgöra direkta hot mot enskilda judar och mot församlingar och föreningar. Hotet kommer också från utländska statliga aktörer som bland annat använder sig av ombud, till exempel av personer inom den kriminella miljön, för att planera och utföra olika brott.

Efter Hamas terrorattack i Israel den 7 oktober 2023 och under det efterföljande kriget i Gaza har antisemitismen ökat markant i Sverige. Många judar upplever en känsla av utsatthet, övergivenhet och svek från delar av samhället.

En attitydundersökning från 2024 visar att antisemitismen globalt sett har ökat, men att nivåerna i Sverige är jämförelsevis låga, även i förhållande till de nordiska länderna (Anti-Defamation League, januari 2025). Enligt undersökningen har 5 procent av den vuxna befolkningen i Sverige starkare antisemitiska inställningar än övriga befolkningen, vilket är i linje med en undersökning som Forum för levande historia gjorde 2020. Resultaten bör

dock inte tolkas som att antisemitism skulle vara ett marginellt problem i det svenska samhället.

Antisemitiska hatbrott förekommer i många olika sammanhang. Vanliga brottstyper är hets mot folkgrupp, skadegörelse, olaga hot och ofredande. Dessa brott sker framför allt i digitala miljöer, i skolan eller på allmän plats, och förövaren är oftast inte känd för offret. Enligt en rapport om trossamfunds säkerhet från Myndigheten för stöd till trossamfund (2025) är bland annat de judiska trossamfundens särskilt utsatta för systematiska och återkommande våldsbrott. Det finns generellt sett ett stort mörkertal vid utsatthet för hatbrott och många judar väljer att inte polisanmäla incidenter, bland annat för att det upplevs att anmälningsprocessen är svår och sällan leder till fällande dom. Studier visar att politiska och våldsamma händelser kopplade till Israel, i synnerhet konflikter mellan Palestina och Hamas och Israel, kan bidra till att öka de antisemitiska hatbrotten.

Flera undersökningar om antisemitism i digitala miljöer ger en mycket allvarlig bild av läget. Spridningen av antisemitiska budskap av alla slag, konspirationsteorier, förnekelse och förvanskning av Förintelsen är vanligt förekommande på de flesta digitala plattformar och forum. Antisemitiska budskap, uttryck och kodord ändras snabbt och kontinuerligt och anpassas till olika digitala miljöer.

Barn och unga är särskilt utsatta för antisemitism, eftersom de tillbringar mycket tid i skola och på sociala medier som är miljöer där antisemitism ofta är närvarande på många olika sätt. Judiska elever har vittnat om verbala eller fysiska angrepp samt språkbruk och handlingar som får dem att känna sig utpekade, stressade och ledsna. Även inom högre utbildning förekommer det att judiska studenter utsätts för antisemitism. Enligt företrädare för civilsamhället har otryggheten bland dessa ökat i samband med manifestationer av olika slag på bland annat universitet och högskolor kopplade till kriget i Gaza.

Fokusområden

Kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv

Målsättning: Det ska finnas god kunskap om judiskt liv i samhället och personer som tillhör den judiska minoriteten ska ha goda möjligheter att lära sig judiska språk.

Lägesbeskrivning

Sedan en tid tillbaka har det kunnat skönjas en judisk ”renässans” i Sverige. Detta uttrycks bland annat genom att fler judar vänder sig till de judiska organisationerna för stöd, kunskap och gemenskap. Samtidigt pågår assimilering och sekularisering i den judiska minoriteten som medför att banden till den judiska identiteten försvagas. Det har ökat betydelsen av att judiska organisationer och utbildningsorganisationer kan fungera som kanaler för kunskapsöverföring. Det finns ett stort intresse från majoritetssamhället för information, föreläsningar i skolor och besök i exempelvis synagogor.

I studier konstateras brister i det offentligas kunskap om och förståelse för den judiska minoritetens behov och förutsättningar och av vad det innebär att vara jude, till exempel bland personal i skola och äldreomsorg. Det finns också konstaterade brister i allmänhetens kunskap om judisk kultur, traditioner och historia.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har pekat på att den judiska minoriteten i betydligt mindre utsträckning än andra nationella minoriteter omfattas av kommunernas strukturerade arbete med mål och riktlinjer. Den judiska minoriteten har dessutom minst tillgång till sina minoritetsrättigheter på kommunal och regional nivå. Detta riskerar att leda till att det offentligas aktiviteter och insatser inte anpassas till den judiska minoritetens behov och förutsättningar.

De flesta judiska barn i Sverige går inte i judiska skolor eller förskolor, men många judar betraktar möjligheten till dessa som viktiga förutsättningar för att föra över judisk kultur, historia och traditioner till kommande generationer. I dag finns det judiska förskolor i Stockholm, Göteborg och Malmö. I Stockholm och Göteborg finns judisk grundskola upp till årskurs sex och i Stockholm finns det ett högstadium med klasser med judisk profil som bedrivs enligt förordningen (2011:398) om särskild utbildning med

judiska studier i grundskolan. Det finns också en folkhögskola, Paideia, med judisk profil i Stockholm.

Högre utbildning och forskning om judiskt liv finns på några universitet och högskolor i Sverige. De avser både samtida och historiska aspekter av judiskt liv samt olika judiska språk. Enligt uppgifter från Universitets- och högskolerådet fanns det 33 utbildningar på grundnivå och 5 utbildningar på avancerad nivå i judaistik och/eller jiddisch 2024. De senaste fem åren har antalet kurser legat på ungefär samma nivå. I jiddisch gavs utbildningar på grundnivå, medan judaistik fanns på både grundnivå och avancerad nivå. Enligt uppgift från Lunds universitet har antalet registrerade jiddischstudenter vid universitetet ökat från ett genomsnitt på 70 antagna studenter under perioden 2019–2021 till ett genomsnitt på 100 antagna studenter 2022–2024.

I läroplanen för grundskolan (Lgr22) framgår att skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia. De kursplaner som berör de nationella minoriteterna är kursplanerna i samhällskunskap, religionskunskap och svenska. Av kursplanen i historia i högstadiet framgår att eleverna ska lära sig om Förintelsen.

Även av läroplanen för gymnasieskolan framgår att skolan ska ansvara för att eleven efter slutförd utbildning har kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.

Undersökningar visar att det finns begränsad tillgång till uppdaterade läromedel och undervisningsmaterial om den judiska minoriteten i skolan. Beskrivningar av judar återspeglar sällan att majoriteten av de svenska judarna lever sekulärt eller enligt andra religiösa inriktningar än den ultraortodoxa.

Det finns möjligheter att läsa hebreiska inom ramen för modersmålsundervisningen. När det gäller jiddisch har elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna en starkare rätt till modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken än andra elever. Det framgår av skollagen (2010:800) att en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan,

gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Denna skyldighet för huvudmannen gäller om det finns en lämplig lärare. Mycket få elever deltar dock i modersmålsundervisning i jiddisch, även om antalet har ökat något.

Inriktning för arbetet för att uppnå målsättningen

Goda möjligheter att ta del av, sprida information om och tillgängliggöra kunskap om judiskt liv och judiska språk bidrar till att stärka förutsättningarna för judiskt liv i Sverige. Det möjliggör också att kunskap om judiskt liv och judiska språk kan bevaras och överföras mellan generationerna.

Utbildning om judisk kultur, judisk historia och judiskt liv bidrar också till att stärka kunskaperna om den judiska minoriteten i majoritetssamhället och att öka förståelsen för den judiska minoritetens behov och förutsättningar. Lärare och övrig personal i skolan har en viktig roll i att öka elevers kunskaper om samtida judiskt liv. Även offentliga aktörers kunskap har betydelse för bemötande och service i förhållande till den judiska minoriteten.

I arbetet ska följande ingå:

- Främja förutsättningarna för utbildning och forskning om judiskt liv och judiska språk, samt modersmålsundervisning i jiddisch.
- Stärka förutsättningarna för ökad kunskap om judiskt liv i skolan samt hos offentliga aktörer och allmänheten.

Åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningen

Språkfrämjande insatser

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har i uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib (Ku2024/01288). Insatser som riktar sig till barn och ungdomar ska prioriteras särskilt. Språkcentrumens arbete ska utgå från språkbärarnas behov av revitaliseringsinsatser och ske i fortsatt dialog med språkbärarna.

I maj 2024 lämnade 2023 års parlamentariska public service-kommitté sitt betänkande Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34) i vilket föreslås att Sveriges Radios, Sveriges Televisions och Sveriges Utbildningsradios samlade utbud på jiddisch ska öka under uppdragsperioden 2026–2033 jämfört med 2025 års nivå. Kommittén har

också föreslagit att programutbudet på minoritetsspråk ska ha relevans för målgrupperna. Kommitténs betänkande bereds i Regeringskansliet.

Kungl. biblioteket hade 2020–2024 i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek och har avseende resursbiblioteket för jiddisch samverkat med Judiska biblioteket som drivs av Judiska Församlingen i Stockholm. Regeringen har sedan 2020 avsatt medel för att Kungl. biblioteket ska stödja de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek.

Språkinsatser i skolan

För att säkerställa de nationella minoriteternas rätt till modersmålsundervisning har regeringen beslutat propositionen Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk (prop. 2022/23:132). Det innebär att rätten till modersmålsundervisning i gymnasieskolan har stärkts, så att även den som inte har grundläggande kunskaper i språket har rätt till modersmålsundervisning. Lagförslagen trädde i kraft den 1 januari 2024 och ska tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.

Regeringen beslutade i mars 2025 om en proposition om att införa en tioårig grundskola. Det innebär att förskoleklassen från hösten 2028 ersätts med en ny första årskurs i grundskolan. Även anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan utökas med en ny första årskurs. I dag ska en elev i grundskolan och motsvarande skolformer som tillhör någon av de nationella minoriteterna erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Någon motsvarande bestämmelse om undervisning i ett nationellt minoritetsspråk finns inte för förskoleklassen. När tioårig grundskola införs innebär det att elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna ges rätt till ytterligare ett års modersmålsundervisning.

Statens skolverk har sedan 2023 i uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk, bland annat jiddisch, och ersättning för merkostnader för fjärrundervisning i språken. Statens skolverk ska vidare stödja produktion och utveckling av läromedel inom nationella minoritetsspråk för förskolan, övriga frivilliga skolformer och för de obligatoriska skolformerna. Det är viktigt att insatserna fortsätter för att alla elever som tillhör en nationell minoritet ska kunna få tillgång till modersmålsundervisning och adekvata läromedel.

Högre utbildning, forskning

Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Södertörns högskola har i uppdrag att erbjuda utbildning i nationella minoritetsspråk. Lärosätena hade också ett särskilt uppdrag att under 2022–2024 stärka och utveckla arbetet med revitalisering och bevarande av minoritetsspråken. Uppdraget har bidragit till en stärkt utbildnings- och forskningsmiljö för jiddisch vid Lunds universitet och ett ökat intresse för studier i jiddisch vid lärosätet.

Regeringen har ökat stödet till The European Institute for Jewish studies in Sweden, Paideia, som är ett fristående institut för judiska studier i Sverige, med 3 miljoner kronor årligen under 2025–2027 för fortsatt arbete med utbildning och forskning om judisk kultur och judiskt liv.

Kunskapshöjande insatser

Statens skolverk har ett samlat ansvar (sektorsansvar) för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken inom ramen för sitt verksamhetsområde vilket innefattar att verka samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter. Inom ramen för sektorsansvaret arbetar myndigheten bland annat kunskapsspridande om nationella minoriteter och minoritetsspråk, samt sprider information om rätten till modersmålsundervisning.

Forum för levande historia har haft i uppdrag att under 2022–2024 genomföra kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige. Inom ramen för uppdraget har myndigheten tagit fram material bland annat riktat till aktörer inom skolväsendet och folkbildningen (Ku2022/01209).

Svensk-judiskt kulturarv och judisk kultur

Målsättning: Det ska finnas ett levande svensk-judiskt kulturarv och goda möjligheter att ta del av judiskt kulturliv.

Lägesbeskrivning

De nationella minoriteterna har funnits i Sverige under lång tid, och deras historia, språk och kulturer är självklara delar av Sveriges gemensamma historia. I Sverige finns ett intresse för judiskt liv och judisk kultur både inom den judiska minoriteten och i majoritetssamhället. I Stockholm finns flera judiska kulturinstitutioner och ett rikt judiskt kulturutbud, såsom

musik-, bild- och scenkonst, medan det i övriga Sverige är betydligt mer begränsat. Judisk kultur har dock begränsad synlighet i offentligheten i dag, även i Stockholm.

De säkerhetsåtgärder som de judiska organisationerna behöver vidta medför att många kulturevenemang blir mer svårtillgängliga och påverkar möjligheten att använda kulturen som en plats för samtal och möten med icke-judar.

Det svensk-judiska fysiska kulturarvet finns i dag i hela landet och inkluderar bland annat synagogor, andra byggnader och begravningsplatser. Det omfattar även artefakter och föremål i museer och samlingar samt olika typer av arkiv. Därutöver finns immateriellt judiskt kulturarv, som traditioner, seder och bruk som har överförts mellan generationer. Även minnesplatser som rör Förintelsens historia, såsom mottagningsläger och spår av flyktvägar mellan Sverige och andra nordiska länder bär en del av det svensk-judiska kulturarvet, liksom minnen och berättelser om Förintelsen. I Sverige finns flera offentligt finansierade institutioner som har samlingar som omfattar det svensk-judiska kulturarvet, såsom Kungl. biblioteket, Nordiska museet, Riksarkivet och Sveriges museum om Förintelsen. Det finns också samlingar i flera stadsarkiv, exempelvis i Stockholm, Göteborg och Malmö samt i mindre arkiv såsom Föreningsarkivet i Borås. Därutöver finns Judiska museet som är beläget i Sveriges äldsta bevarade synagoga.

Delar av det svensk-judiska kulturarvet är varken synligt eller tillgängligt och kan ha försvunnit utan att ha dokumenterats i tillräcklig utsträckning. Det finns också judiska föremål i museisamlingar som av olika skäl inte är identifierade som judiska. Det förekommer också att underhållet av judiska byggnader och begravningsplatser är eftersatt.

Inriktning för arbetet för att uppnå målsättningen

Det svensk-judiska kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas. Det bidrar till att främja den judiska minoritetens språk och kultur och till att öka allmänhetens kunskap om den judiska minoriteten och dess bidrag till Sveriges gemensamma historia. Det gäller det materiella såväl som det immateriella kulturarvet.

Ett levande judiskt kulturliv och goda möjligheter att delta i judiska kulturverksamheter bidrar till att stärka identiteten för den judiska

minoriteten. Det fungerar också som ett sätt att skapa mötesplatser och stärka gemenskapen i samhället.

I arbetet ska följande ingå:

- Stärka förutsättningarna för ökad kunskap om och synliggörande av det svensk-judiska kulturarvet i hela landet.
- Stärka förutsättningarna att synliggöra och utveckla judisk kultur.

Åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningen

250 år av judiskt liv i Sverige

År 2025 markerar 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige. Det innebär ett tillfälle att uppmärksamma den judiska minoriteten, den judiska kulturen och det judiska kulturarvet i hela landet. Samtidigt är det 80 år sedan förintelselägret Auschwitz-Birkenau befriades. Regeringen har gett Forum för levande historia ett uppdrag att genomföra insatser före och under jubileet. Uppdraget avser bland annat att ta fram material och sprida kunskap om jubileumsåret. Regeringen har också gett Institutet för språk och folkminnen, Kungl. biblioteket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Svenska institutet, Statens kulturråd och Statens skolverk i uppdrag att bidra till att uppmärksamma jubileumsåret.

Regeringen beviljade 2024 Judiska museet i Stockholm medel för insatser inför jubileumsåret. Medlen skulle gå till projektet Synagogan på Själagårdsgatan 19 – grunden för judiskt liv i Sverige, med syfte att öka kunskapen om platsens historia, synliggöra det judiska kulturarvet och tillgängliggöra en unik kulturmiljö för allmänheten.

Främjande av judisk kultur och judiska språk

Statens kulturråd fördelar riktade verksamhets- och projektbidrag till nationella minoritetens organisationer och aktörer, som ett komplement till myndighetens bidrag inom respektive konstområde, i syfte att stärka, utveckla och synliggöra de nationella minoriteternas kultur. I detta ingår bidrag till judisk kultur. Myndigheten fördelar också stöd till planerad utgivning av nationella minoritetens litteratur.

Under 2025 fördelar Statens kulturråd även särskilda medel med anledning av 250-årsjubileet av judiskt liv i Sverige. Medlen kan sökas av projekt som arbetar med att synliggöra judisk kultur och judiska språk. Regeringen ser att

det finns ett behov av att stödja aktörer som synliggör judisk kultur och judiska språk även framöver och avser fortsätta satsningen.

Bevarandeinsatser för materiellt och immateriellt kulturarv

Det finns olika möjligheter att söka medel för att vårda och bevara fysiskt kulturarv i form av byggnader, platser och samlingar med kulturhistoriska värden. Enligt förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer kan bidrag lämnas för bland annat byggnadsvård och kulturmiljövård samt för ökad tillgänglighet och kunskap om värdefulla kulturmiljöer. Länsstyrelserna fördelar huvuddelen av medlen.

Det finns vidare möjlighet att söka bidrag via Riksantikvarieämbetet för vård av byggnader och platser samt av föremål och traditioner med stöd av förordningen (2017:628) om statsbidrag till kulturarvsarbete. Bidrag får lämnas till arbetslivsmuseer, hembygdsmuseer och ideella kulturarvsverksamheter för särskilda insatser som syftar till att bevara, använda och utveckla kulturarvet. Bidrag kan sökas för särskilda projekt som syftar till att bevara och utveckla fysiska och immateriella kulturhistoriska värden.

Riksantikvarieämbetet fördelar också bidrag enligt förordningen (2014:108) om statsbidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet.

Institutet för språk och folkminnen samordnar Sveriges arbete med Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet. Det innebär bland annat att myndigheten håller samman en nationell förteckning över immateriella kulturarv i Sverige, till vilken allmänheten kan lämna förslag (Levandekulturarv.se). Där finns exempel på traditioner, högtider och andra immateriella kulturarv, både sådana som omfattar en stor del av landets befolkning och sådana som endast rör mindre grupper av individer. Några av exemplen rör judiskt kulturarv.

Synliggörande av svensk-judiskt kulturarv

Riksarkivet har i uppdrag att bidra till genomförandet av denna strategi, genom att synliggöra det svensk-judiska kulturarvet och hur det återspeglas i arkiv som finns hos myndigheten. Genom uppdraget kan Riksarkivet även bidra till att målsättningen för fokusområdet *Kunskap, utbildning och forskning* om judiskt liv uppnås.

Trygghet och öppenhet – arbetet mot antisemitism

Målsättning: Judar i Sverige ska kunna leva öppet, tryggt och säkert.

Detta fokusområde är indelat i tre delområden:

- Forskning och kunskap om antisemitism
- Kunskapsspridning och utbildning om antisemitism
- Säkerhet

Forskning och kunskap om antisemitism

Lägesbeskrivning

De senaste åren har nya forskningsstudier och andra rapporter bidragit till att det nu finns mer kunskap om antisemitism, dess historia, nutida uttryck och konsekvenser för såväl judar som för judiska institutioner. Trots detta behöver ny kunskap tas fram kontinuerligt, inte minst eftersom antisemitism ständigt tar sig nya skepnader och påverkas av händelser i omvärlden.

Tidigare studier och vad som framkommit i dialoger med civilsamhället om antisemitism visar att det finns behov av fördjupad kunskap inom vissa områden för att möjliggöra träffsäkra insatser. Det behövs bland annat mer kunskap om förekomst och spridning av antisemitism i digitala miljöer och i skolmiljön. Det är också viktigt med fördjupad kunskap om olika uttryck för antisemitism, exempelvis antisemitism som förväxlas med kritik av staten Israel.

Därutöver är kunskap som möjliggör jämförelser över tid nödvändig både för att identifiera och utveckla insatser och för att förbättra förutsättningarna för uppföljning. Det finns bland annat behov av att regelbundet redogöra för antisemitiska attityder i befolkningen, hur antisemitiska hatbrott tar sig uttryck och hanteras inom rättsväsendet.

Inriktning för arbetet med att uppnå målsättningen

För att arbetet mot antisemitism ska kunna utvecklas med hänsyn till olika uttryck för antisemitism samt kunna följas upp och utvärderas, behövs relevant och aktuell kunskap som fortlöpande möjliggör jämförelser över tid.

I arbetet ska följande ingå:

- Förbättra möjligheterna för kontinuerligt framtagande av aktuell kunskap om förekomst och spridning av antisemitism i digitala miljöer.
- Stödja framtagande av kunskap om antisemitiska attityder i befolkningen.
- Skapa förutsättningar för kunskap som möjliggör ett träffsäkert arbete mot antisemitism i utbildningsväsendet.
- Löpande ta fram statistik och vid behov fördjupad kunskap som ger en bild av hatbrott med antisemitiska motiv.
- Främja forskning om antisemitism och Förintelsen.

Åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningen

Antisemitism i digitala miljöer

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har ett permanent uppdrag att genomföra kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremism och rasism i digitala miljöer. Inom ramen för det arbetet har myndigheten tagit fram angelägen kunskap som synliggör hur antisemitism fungerar både mobiliserande och sammanhållande i antidemokratiska extremismmiljöer. För att förbättra förutsättningarna för fördjupad och aktuell kunskap på området ges FOI i uppdrag att kontinuerligt ta fram och redovisa ny kunskap om förekomsten av antisemitism i digitala miljöer. Forum för levande historia har i uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt över spridning och åtgärder för att motverka spridning av antisemitism på nätet. I uppdraget ingår att identifiera framgångsfaktorer och utmaningar i arbetet med att motverka antisemitism på nätet och föreslå ytterligare åtgärder på området.

Antisemitiska attityder

Forum för levande historia har i uppdrag att genomföra en studie av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen som ska möjliggöra jämförelser med myndighetens tidigare studier. Myndigheten genomför även en studie av svenska skolelevers attityder kring intolerans, däribland antisemitism. Studien ska även bidra till ökad kunskap om ungdomars upplevda utsatthet för olika former av rasism och intolerans. Därutöver har myndigheten i uppdrag att genomföra en studie av attityder kring intolerans i den svenska befolkningen, där det ingår att undersöka attityder till och föreställningar om utsatta grupper, däribland judar.

Antisemitism i skolmiljön

Statens skolverk har fått i uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism i skolväsendet. Syftet med studien är att undersöka barns, elevers och personals upplevelser av nutida antisemitiska uttryck, incidenter och attityder i skolväsendet samt redogöra för hur skolväsendet arbetar för att motverka detta.

Antisemitiska hatbrott

Brottsförebyggande rådet (Brå) tar årligen fram kunskap om hatbrott, genom statistik och fördjupade studier, inklusive statistik över handlagda brott och kvalitetsgranskningar av polisens hatbrottsmarkeringar. Brå har i uppdrag att ta fram kunskap om den judiska minoritetens utsatthet för antisemitism. I uppdraget, som ska slutredovisas i juni 2025, ingår att studera samtida erfarenheter av antisemitiska hatbrott samt otrygghet och rädsla för sådana brott, som de framträder i de judiska församlingarna och organisationerna.

Stöd till forskning

För att långsiktigt stärka svensk forskning om Förintelsen och antisemitism genomför Vetenskapsrådet sedan ett 2022 en särskild forskningssatsning med flera utlysningar. Vetenskapsrådet utlyser även, i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), medel för ett nationellt forskningsprogram om rasism.

Kunskapsspridning och utbildning om antisemitism

Lägesbeskrivning

Kunskapen om antisemitism behöver öka bland såväl offentliga verksamheter som samhället i stort. Det är viktigt att skapa förutsättningar för att olika verksamheter har uppdaterad kunskap om hur antisemitism kan ta sig uttryck och verktyg för att förebygga, hantera och motverka den.

Inom ramen för handlingsplanen mot rasism och hatbrott genomförs ett stort antal kunskapshöjande insatser för att förebygga och motverka antisemitism och andra former av rasism riktade till såväl offentliga verksamheter som till arbetsgivare och andra aktörer på arbetsmarknaden. På grund av dess särdrag – till exempel föreställningar om att judar är ”vita” eller ”väletablerade” och därför inte kan vara offer för rasism – förekommer det att antisemitism inte uppmärksammas i det generella arbetet mot rasism. Att öka kunskapen inom olika verksamheter om antisemitism i stort och

judars utsatthet för den i vardagen är därför viktigt. I ett sådant arbete utgör den kunskap och de erfarenheter som finns hos delar av civilsamhället en viktig resurs.

Skolan är en särskilt viktig aktör i arbetet mot antisemitism, bland annat utifrån sitt ansvar att säkerställa en trygg skolmiljö för alla elever och förmedla förståelse för mänskliga rättigheter och allas lika värde. Det finns behov av mer kunskap och verktyg som kan ge personal inom skolan och övriga utbildningsväsendet en bättre förmåga att identifiera, bemöta och undervisa om antisemitism. Vikten av att hela skolan, inklusive till exempel elevhälsan, involveras i arbetet har framkommit i viss forskning och i dialoger med civilsamhället liksom att insatserna bör nå alla skolor, oavsett om det finns judiska elever på skolan eller inte. Det är även viktigt att universitet och högskolor som ansvarar för lärares arbetsmiljö och studenters studiemiljö arbetar förebyggande och agerar när antisemitism förekommer i verksamheten.

Det finns ett behov, framhållet inte minst av judiska företrädare, av att öka kunskaperna hos lärare och elever om Förintelsen, om den antisemitism som ledde fram till Förintelsen och om hur antisemitism uttrycks i dag. Från och med höstterminen 2025 träder nya ämnesplaner för gymnasieskolan i kraft vilket innebär att undervisning om antisemitism kommer att ingå i historieämnet. Detta ger nya förutsättningar för skolans kunskapshöjande arbete i dessa frågor.

När barn och unga använder sociala medier riskerar de att exponeras för desinformation, manipulation och antisemitiska bilder där kodord och skämtsamma toner gör det svårt för mottagaren att förstå innebörden i hatiska budskap. Samtidigt uttrycker lärare att de saknar kunskap och verktyg för att integrera bilder inklusive rörliga bilder i undervisning om källkritik. Det saknas också verktyg som stöd för enskilda i att identifiera och ta avstånd från antisemitism på nätet. Det finns därför behov av stöd och verktyg till bland annat skolan i dessa frågor.

En utmaning med att nå ut med kunskapshöjande insatser till skolan är att lärare och annan skolpersonal kan sakna tid och andra förutsättningar att ta del av dem. En annan utmaning är att insatserna inte alltid når skolor som kan ha behov av dem. Det finns därför behov av att nå ut till fler skolor och

att ta hänsyn till målgruppernas skilda behov, uppdrag, resurser och förutsättningar att ta del av insatserna.

Inriktning för arbetet med att uppnå målsättningen

Det är viktigt att kunskapshöjande insatser om antisemitism når ut i hela landet och skapar förutsättningar för att fler aktörer kan ta del av dem, inklusive de som vanligtvis inte tar del av denna typ av insatser.

I arbetet ska följande ingå:

- Stärka arbetet genom breda kunskapshöjande insatser om antisemitism som riktas mot verksamheter inom utbildningsväsendet, inklusive skolväsendet och folkbildningen.
- Skapa förutsättningar för utveckling av pedagogiska verktyg och metoder för att stärka barns och ungas källkritiska förmåga att identifiera antisemitism i digitala miljöer.
- Möjliggöra för relevanta yrkesgrupper inom olika offentliga verksamheter inom välfärden att få utbildning och processtöd för arbete mot antisemitism och andra former av rasism.
- Förstärka och utveckla arbetet med hågkomst av Förintelsen.

Åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningen

Insatser för att motverka antisemitism inom utbildningsväsendet

Flera insatser pågår för att utveckla och sprida metoder för att motverka antisemitism i skolan och övriga delar av utbildningsväsendet. Forum för levande historia har särskilt till uppgift att öka och fördjupa kunskaperna om bland annat antisemitism med fokus på kopplingen mellan historien och samtiden. Myndigheten får i uppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser mot antisemitism. Syftet är att öka lärares och annan inom utbildningsväsendet relevant personals förmåga att förebygga, hantera och motverka antisemitism. Arbetet omfattar utbildningsinsatser på plats i nära samarbete med regionala och lokala aktörer och ta fram och sprida pedagogiska verktyg och metoder för att stärka barns och ungas förmåga att identifiera och motverka antisemitism i digitala miljöer.

Statens skolverk och Forum för levande historia ska vidareutveckla och följa upp ”Demokratistegen”, det verktyg som myndigheterna tagit fram för systematiskt arbete med demokratistärkande insatser i skolväsendet och

folkhögskola. Verktuget ska anpassas så att det kan användas i förskola, förskoleklass, anpassade skolformer och studieförbund. Myndigheterna ska erbjuda målgrupperna processtöd i arbetet med verktuget och arbeta utåtriktat för att nå fler förskolor och skolor, i synnerhet sådana förskolor och skolor som särskilt är i behov av arbete med verktuget.

Göteborgs universitet har via Segerstedtinstitutet i uppdrag att sprida kunskap om arbetsmetoder mot antisemitism till aktörer som har en viktig roll i att motverka antisemitism bland barn och unga, såsom lärare och rektorer. I Statens skolverks uppdrag att genomföra en nationell studie om antisemitism i skolväsendet ingår att lämna exempel på insatser som bidrar eller har bidragit till att motverka antisemitism i skolväsendet.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) verkar för att motverka diskriminering genom tillsyn och olika främjande insatser, bland annat inom utbildningsområdet. Under åren 2024–2026 prioriterar DO bland annat arbetet med att förebygga och motverka rasism och diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Områden som kommer att omfattas av denna prioritering är bland annat diskriminering i skolan och diskriminering av nationella minoriteter.

Kunskap om antisemitism inom välfärden och offentliga verksamheter

Flera myndigheter har fått i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser och annan form av kunskapsspridning riktad till olika offentliga verksamheter såsom anställda inom skolan, hälso- och sjukvården eller socialtjänsten. Forum för levande historia genomför exempelvis fortbildning och kunskapshöjande insatser om antisemitism och andra former av rasism i historien och i dag för att bland annat kvalitetssäkra offentliga verksamheters bemötande. Länsstyrelserna har i sitt regleringsbrev för 2025 i uppdrag att stödja kommuner och regioner i arbetet mot rasism, däribland antisemitism, för att bland annat bidra till att kunskap och verktyg når ut till kommunala och regionala verksamheter.

Ökad kunskap om Förintelsen och antisemitism

Forum för levande historia har i uppgift att främja arbete med demokrati och mänskliga rättigheter, med utgångspunkt i lärdomar från Förintelsen och kommunistiska regimers brott mot mänskligheten i historien, liksom andra brott mot mänskligheten i historien. Myndigheten ska även aktivt främja

högtidlighållandet av Förintelsens minnesdag. År 2022 inrättades också Sveriges museum om Förintelsen som en del av Statens historiska museer.

Forum för levande historia har även fått i uppdrag att genomföra en bred kunskapshöjande insats för hågkomst av Förintelsen genom att utveckla budskapet i boken ”...om detta må ni berätta...En bok om Förintelsen 1933–1945”.

För att genomföra hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser har regeringen fördelat medel till Forum för levande historia, Svenska kommittén mot antisemitism och kulturcentret Voksenåsen AS. Voksenåsen AS var Norges nationalgåva till Sverige som tack för den humanitära hjälpen under andra världskriget. Syftet med att finansiera hågkomstresor är att öka kunskapen om den nazistiska regimens förbrytelser mot judar, romer och andra grupper, samt för att öka kunskapen och förståelsen om antisemitism, antiziganism och rasism historiskt och i dag. Arbetet riktas bland annat mot skolor i områden med socioekonomiska utmaningar. Regeringen aviserade 2025 att medlen avsatta för ändamålet ska öka från 6 miljoner till 8 miljoner kronor och att 8 miljoner kronor fortsatt ska avsättas årligen för ändamålet.

Säkerhet

Lägesbeskrivning

För att judar ska kunna känna sig trygga och kunna vara öppna med sin identitet utan att utsättas för hat, hot och våld görs insatser för ökad säkerhet för enskilda och för judiska institutioner. Skolor, synagogor och kulturinstitutioner är särskilt utsatta, vilket ställer krav både på säkerhetskompetens hos berörda myndigheter och på särskilt skydd av dessa byggnader. I dialoger med civilsamhället och ansvariga myndigheter har bland annat förekomsten av hatbrott i det offentliga rummet lyfts fram. Det har också av civilsamhället lyfts fram att det är viktigt att antisemitiskt klotter och antisemitiska banderoller och uttalanden skyndsamt anmäls och tas bort samt att personer som gör sig skyldiga till brott lagförs eftersom det annars upplevs som att antisemitism legitimeras. Av regeringens nationella strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism framgår att det förebyggande arbetet mot ideologiskt motiverad brottslighet och terroristbrottslighet bör integreras i det lokala brottsförebyggande arbetet och att samordningen mellan den nationella, regionala och lokala nivån för att skydda både människor och samhällets funktioner behöver utvecklas. Hatbrott behöver

ingå i polisens lokala lägesbilder samt i de lägesbilder som myndigheten delar med kommuner. De insatser som polisen gör för att skydda judiska institutioner och mötesplatser behöver också ingå i dessa lägesbilder.

Det finns behov av olika insatser för att en större del av hatbrotten ska anmälas, utredas och lagföras. En utmaning i arbetet är att hatbrott generellt är svårutredda och kräver särskild kompetens. Det är därför viktigt att yrkesverksamma inom rättsväsendet har tillräcklig kunskap om olika uttryck för antisemitism för att snabbt kunna identifiera antisemitiska motiv bakom olika brott och därmed förbättra förutsättningarna för utredning och lagföring. Utmaningarna med att identifiera antisemitism som ständigt tar sig nya uttryck och sprids i form av kodord, skämt eller symbolspråk innebär behov av kontinuerlig kunskapsutveckling hos olika verksamheter. Den antisemitism som förekommer i sammanhang där staten Israels politik kritiserar, kräver kunskap om antisemitiska föreställningar och bildliga uttryck som sprids, även på andra språk än svenska. Även kunskap om antisemitism som tar sig uttryck i form av förnekelse eller förvanskning av Förintelsen behöver öka.

Den 1 juli 2024 förtydligades och utvidgades bestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken. Genom lagändringarna har det blivit tydligare att bland annat förnekelse av Förintelsen och andra internationella brott kan utgöra hets mot folkgrupp. Lagändringarna innebär även att enskilda personer som utsätts för hets mot folkgrupp kan vara målsägande i en rättegång och därmed ha rätt till skadestånd. Motsvarande lagändringar föreslås träda i kraft i tryckfrihetsförordningen den 1 januari 2027.

Den kunskap som Brå tar fram genom statistik över polisanmälda hatbrott och fördjupade studier om hatbrott utgör ett viktigt bidrag till utvecklingsarbetet. Detsamma gäller rapporter från FOI om antisemitism, rasism och våldsbejakande extremism i digitala miljöer. För att få fördjupad kunskap på området är det därutöver viktigt att berörda myndigheter inom rättsväsendet utvecklar dialogen med bland annat företrädare för den judiska minoriteten.

Erfarenheter från Polismyndighetens, andra myndigheters och kommuners samverkan med det civila samhällets organisationer och trossamfund visar att samverkan måste byggas upp över tid och vara långsiktig. Nationella och internationella erfarenheter visar hur antisemitiska uttryck som sprids online

kan resultera i ökade hot och våldsamma upplopp mot den judiska minoriteten. När en kris inträffar som medför ökad spridning av antisemitism online behöver det finnas etablerade kanaler för kommunikation, dialog och samverkan. Myndigheter och kommuner behöver därför fortsätta utveckla sitt samarbete både i det operativa arbetet och i det långsiktiga brottsförebyggande arbetet.

Förekomsten av antisemitism i digitala miljöer innebär en särskild utmaning. Kontroversiellt innehåll som väcker mycket känslor och leder till att många engagerar sig tenderar att premieras på de digitala plattformarna, vilket underlättar spridningen av antisemitism, till exempel i samband med olika kriser. Det finns behov av att bättre utnyttja arbetet inom befintliga strukturer för tillsyn, flaggning och anmälan av antisemitiskt innehåll som sprids på olika digitala plattformar.

Inriktning för arbetet med att uppnå målsättningen

Att ansvariga aktörer inom rättsväsendet har kunskap och arbetssätt för att förebygga och motverka antisemitism som förekommer i samhället bidrar till ökad säkerhet och trygghet för judar. Det brottsförebyggande arbetet liksom ansträngningarna för att en större andel av antisemitiska hatbrott ska anmälas, utredas och lagföras behöver fortsätta.

I arbetet ska följande ingå:

- Öka kunskapen om antisemitism, även inom digitala miljöer, hos berörda aktörer inom rättsväsendet för att bland annat utveckla förmågan att identifiera och utreda hatbrottsmotiv.
- Stärka förutsättningarna för organisationer inom bland annat civilsamhället att anmäla exempelvis antisemitiskt innehåll på onlineplattformar, som följer av EU:s förordning om en inre marknad för digitala tjänster (Digital Services Act, DSA).
- Fortsätta utveckla arbetet inom ramen för Polismyndighetens Internet Referral Unit med att bland annat förstärka analyserna av det terrorismrelaterade material som sprids i digitala miljöer.
- Säkerställa skydd och stöd till judar, judiska institutioner och organisationer, bland annat genom att utveckla lägesbilder, beredskap och verktyg för snabb informationsdelning mellan nationella myndigheter och kommuner.

- Fortsätta insatserna för att fler hatbrottsutsatta personer ska ta kontakt med brottsofferstödjande verksamheter.

Åtgärder som bidrar till att uppnå målsättningen

Insatser för att motverka hatbrott

Flera myndigheter är viktiga i arbetet med att förebygga och motverka antisemitiska och andra hatbrott. Polismyndigheten har en nyckelroll i både anmälningssupptagning och utredningar av hatbrott. Myndigheten har särskild kompetens inom utredning av hatbrott och påverkansbrott mot demokratibärande funktioner. Polismyndigheten har även en samverkansfunktion tillsammans med Säkerhetspolisen i arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism, samt med Åklagarmyndighetens hatbrottsåklagare. Dessa verksamheter har utvecklats kontinuerligt. Enligt Polismyndigheten finns det ett behov av kunskap för att kunna identifiera den ideologiska komponenten i olika typer av brott. Lägesbilden över anmälda hatbrott ska vidare ingå i polisens planering av den ordinarie verksamheten och förmedlas till samverkande aktörer på lokal, regional och nationell nivå. Polismyndigheten får i uppdrag att bidra till genomförandet av strategin genom att samordna genomförandet av insatser och de inriktningar som rör detta delområde. Polismyndigheten ska i genomförandet av uppdraget samverka med de övriga myndigheter som är viktiga för detta fokusområde, särskilt Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten. Polismyndigheten ska även ha dialog med judiska organisationer och organisationer som verkar mot antisemitism.

Åklagarmyndigheten vidtar åtgärder för att höja kvaliteten på arbetet mot hatbrott, bland annat genom att en särskilt utsedd ämnesspecialist inom hatbrott arbetar för att höja kunskapsnivån bland operativa åklagare. Detta sker genom en årlig konferens för utbyte av erfarenheter samt genom nätverk där åklagare diskuterar uppkomna frågor inom området.

Brottsförebyggande arbete

Polismyndighetens proaktiva och långsiktiga arbete med dialog och trygghetsskapande åtgärder med det civila samhällets organisationer på lokal nivå är en viktig del av det förebyggande arbetet mot antisemitiska hatbrott. Polismyndigheten ska fortsätta utveckla sitt arbete med trygghetsskapande dialoger, till exempel inför demonstrationer i syfte att motverka hatbrott och

vid behov samverka med kommuner om olika insatser. I dessa dialoger är det av central vikt att diskutera yttrandefrihetsfrågor och ge tydliga exempel på vad som är olagligt.

Insatser för att motverka antisemitism i digitala miljöer

FOI får i uppdrag att skapa förutsättningar för fortlöpande spridning av kunskap om antisemitism i digitala miljöer till aktörer inom bland annat rättsväsendet, till exempel i form av nätverk och liknande insatser. I genomförandet av uppdraget ska FOI ha dialog med Brottsförebyggande rådet, Forum för levande historia, Mediemyndigheten, Polismyndigheten, Statens skolverk, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten. FOI ska även ha dialog med judiska organisationer och organisationer som verkar mot antisemitism.

EU:s förordning om en inre marknad för digitala tjänster (Digital Service Act, DSA) gäller sedan februari 2024. I Sverige utövas tillsynen över DSA av Post- och telestyrelsen, Konsumentverket och Mediemyndigheten. Genom DSA får bland annat onlineplattformar en större skyldighet att hantera olagligt innehåll online, vilket bland annat innebär ett starkare skydd för personer som utsätts för trakasserier eller andra diskriminerande åtgärder på nätet. Plattformarna åläggs också att anmäla misstankar om brott som inbegriper ett hot mot en eller flera människors liv eller säkerhet till en brottsbekämpande myndighet, för Sveriges del Polismyndigheten. Betrodda anmälare (trusted flaggers) är särskilda anmälare, ofta frivilligorganisationer, som är experter på att upptäcka vissa typer av olagligt innehåll online, såsom hatpropaganda eller terrorisminnehåll. Anmälningar från dem måste prioriteras av plattformarna. I Sverige är det Post- och telestyrelsen som har ansvar för att tilldela status som betrodd anmälare. På grund av att olagligt antisemitiskt innehåll sprids på många olika onlineplattformar, inklusive gamingplattformar, behöver fler engageras i att flagga och anmäla olagligt innehåll till ansvariga myndigheter. Organisationer inom det civila samhället kan här spela en viktig roll.

Sedan i juni 2022 tillämpas också EU-förordningen om åtgärder mot spridning av terrorisminnehåll online (Terrorist content online, TCO) för vilken Polismyndigheten är behörig myndighet. Polismyndigheten har mot bakgrund av denna rättsliga utveckling med DSA och TCO inrättat en s.k. Internet Referral Unit som bland annat anmäler olagligt innehåll. Polismyndigheten samarbetar även med flera onlineplattformar och bidrar

med kunskap om olagligt innehåll för att dessa ska kunna utveckla egna åtgärder. Båda regelverken – DSA och TCO – innebär sammantaget nya verktyg för att förebygga och motverka att det sprids olagligt innehåll på onlineplattformarna.

Skydd och stöd till judiska institutioner och organisationer

Polismyndigheten anpassar skyddsåtgärder utifrån en hotbilsbedömning som görs mot bakgrund av händelser i omvärlden och Sverige och har en pågående dialog om detta med bland annat judiska församlingar. Myndigheten genomför även vid behov trygghetsskapande åtgärder vid religiösa mötesplatser.

Organisationer och trossamfund, däribland judiska, kan ansöka om statsbidrag för att höja säkerheten i de lokaler där de bedriver verksamheter. Från och med 2024 har statsbidraget för detta ändamål mer än fördubblats. Förutom dessa medel har regeringen beslutat att från och med 2025 öronmärka ytterligare 10 miljoner kronor till den judiska minoriteten. Därutöver har förändringar gjorts i förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället i syfte att göra bidraget mer känt och att de som är i störst behov av bidraget ska prioriteras.

Insatser riktade till brottsoffer

Aktörer som arbetar med stöd till brottsoffer bör ha kunskap om ideologiskt motiverade brott och individers olika behov av stöd och skydd beroende på brottets karaktär. Polismyndigheten och andra aktörer som arbetar med stöd till brottsoffer ska kommunicera med verksamheter och organisationer som företräder den judiska minoriteten och andra grupper som är särskilt utsatta för hatbrott.

Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att ta fram och sprida information till de som riskerar att utsättas eller har utsatts för hatbrott. Arbetet ska inkludera insatser riktade till verksamma inom myndigheter och civilsamhället som möter personer utsatta för hatbrott med olika motiv. Utgångspunkten för arbetet är att det ska få fler att polisanmäla händelser som kan vara hatbrott.

Aktörer i genomförandet av strategin

Strategin ger förutsättningar för ett långsiktigt arbete i hela samhället där många olika aktörer berörs. Här beskrivs några aktörer som har särskild betydelse för genomförande av strategin.

Nationell samordnare

Arbetet med att genomföra strategin berör olika politikområden, myndigheter och aktörer. För att strategin ska få genomslag och leda till varaktiga förändringar i olika delar av samhället behöver arbetet med genomförandet av strategin ske samordnat. Regeringen avser att tillsätta en nationell samordnare som bland annat ska verka för samverkan mellan berörda aktörer i strategin, följa upp dess genomförande och föra dialog med den judiska minoriteten.

Myndigheter

Strategin berör flera offentliga aktörer, men det finns några myndigheter som bedöms särskilt viktiga för genomförandet av strategin. Det är myndigheter som är verksamma inom strategins fokusområden eller har uppdrag som relaterar till strategins målsättningar. Dessutom kan de bidra med att ta fram ny relevant kunskap eller stärka judiskt liv och motverka antisemitism genom andra insatser. Några av dessa myndigheter har i uppdrag att under år 2025 bidra till att uppmärksamma 250-årsjubileet av judiskt liv i Sverige. Några är särskilt utpekade myndigheter i regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott.

Forum för levande historia har en viktig roll i arbetet mot antisemitism utifrån myndighetens instruktion och särskilda regeringsuppdrag, liksom i arbetet med att samordna och följa upp regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott där arbetet mot antisemitism ingår. Myndigheten arbetar även med frågor rörande de nationella minoriteterna.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har ett samordnande och uppföljande uppdrag när det gäller politiken för de nationella minoriteterna.

Övriga myndigheter som genom befintliga uppgifter och uppdrag bedöms särskilt relevanta för strategins målsättningar är Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Institutet för språk och folkminnen, Kungl. biblioteket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor,

Polismyndigheten, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Socialstyrelsen, Statens kulturråd, Statens skolverk, Statens historiska museer, Säkerhetspolisen, Totalförsvarets forskningsinstitut och Åklagarmyndigheten.

Statliga myndigheter har också en viktig roll när det gäller att stärka judiskt liv eftersom de enligt lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt som det är möjligt samråda med de nationella minoriteterna.

Kommuner och regioner

Kommuner och regioner har en viktig roll i arbetet med att stärka judiskt liv och motverka antisemitism. De bedriver många verksamheter som har betydelse för denna strategi, såsom skola och förskola, kultur och fritid, hälso- och sjukvård samt äldreomsorg. Dessutom ansvarar de för verksamhet som fungerar som mötesplatser, såsom bibliotek och museer. De har ofta dialog med medborgarna och kännedom om den lokala kontexten. Därutöver fördelar de bidrag till bland annat kultur och till organisationer i det civila samhället.

Kommuner och regioner har också viktiga uppgifter när det gäller minoritetslagens genomförande. Exempelvis ska de kommunala och regionala myndigheterna enligt minoritetslagen ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt som det är möjligt samråda med minoriteterna.

Givet innehållet i minoritetslagen kan kommuner och regioner välja att bidra till strategins genomförande genom att exempelvis säkerställa att personal i olika förvaltningar och verksamheter har god kunskap om den judiska minoriteten och antisemitism så att verksamheten bedrivs och beslut tas med hänsyn till den judiska minoritetens förutsättningar och behov. Det kan också handla om att sprida kunskap om den judiska minoriteten, till exempel judiska traditioner, kosthållning och judiska språk. Andra exempel är att främja och synliggöra judisk kultur, historia och språk eller att uppmärksamma och ta hänsyn till judiska högtider. Verksamhetsanpassade kunskapshöjande insatser om antisemitism för relevanta lokala och regionala aktörer är ytterligare ett exempel.

Den judiska minoriteten

Genomförandet av strategin behöver ske i nära dialog och samverkan med den judiska minoriteten. Det innebär att den judiska minoriteten på olika sätt behöver vara delaktig i det arbete som genomförs inom ramen för strategin. Ett särskilt fokus behöver vara på judiska barn och unga, genom att deras perspektiv och situation, liksom deras möjligheter till inflytande och delaktighet, beaktas. Det behöver beaktas att den judiska minoriteten är en heterogen grupp med olika behov och förutsättningar.

Regeringen håller varje år enskilda samråd med den judiska minoriteten och med övriga nationella minoriteter. Syftet med samråden är att diskutera aktuella frågeställningar kring minoritetspolitiken. Samråden utgår från minoritetspolitikens tre delområden språk och kulturell identitet, inflytande och delaktighet, samt diskriminering och utsatthet.

Frågor om antisemitism uppmärksammas även i dialoger med trossamfund och i andra sammanhang. Regeringen genomför inom ramen för arbetet med handlingsplanen mot rasism och hatbrott så kallade sakråd om rasism, däribland antisemitism, med civilsamhället.

Internationella aktörer

Regeringen arbetar på olika sätt för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism i dialog med regionala och internationella aktörer och i internationella fora. Det sker bland annat genom att stötta initiativ inom EU och dess institutioner, samt andra regionala eller internationella organisationer, liksom genom samarbete i dessa frågor, såsom den Internationella Alliansen för Förintelsens hågkomst (IHRA) och Europarådet.

Uppföljning och utvärdering av strategin

Arbetet som genomförs inom ramen för strategin ska följas upp utifrån strategins målsättningar.

Uppföljningen ska utgå från redovisningar från berörda myndigheter. Den ska så långt som möjligt bygga på sammanställning och bearbetning av de uppgifter som redan i dag samlas in regelbundet, till exempel inom ramen för myndigheternas årliga uppföljning av minoritetspolitiken och uppföljningen av regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott. Därutöver behöver uppföljningen utvecklas, till exempel genom att

indikatorer som följer utvecklingen inom strategins tre målsättningar tas fram.

Uppföljningen syftar till att ge regeringen och involverade aktörer en beskrivning av hur långt arbetet med genomförandet av strategin har kommit och underlag för att ta ställning till fortsatta åtgärder. Det kan också uppstå ett behov av att revidera strategin. För att ge regeringen ett underlag för ett sådant ställningstagande behöver strategin utvärderas av en aktör som inte själv har en betydande roll i genomförandet. Regeringen avser att återkomma i denna fråga.

I arbetet med att följa upp genomförandet av strategin är dialog med såväl judiska organisationer inom civilsamhället som relevanta myndigheter av stor betydelse.

Regeringskansliet

Växel: 08-405 10 00

www.regeringen.se